

UKRASNA POJASNA PLOČICA IZ GROBNIKA

UDK 903.25 (497.5) "6387"
Primljeno/Received: 2003. 09. 07.
Prihvaćeno/accepted: 2003. 09. 15.

Martina Blečić
HR-51 415 Lovran, Hrvatska
Lokve bb
martyna7@yahoo.com

Ukrasna pojasna pločica jedini je poznati primjerak takvog tipa dijela nošnje koji potječe iz područja riječke regije. Prema analizama toga predmeta raspravlja se o vremenskom opredjeljenju, provenijenciji, te stilskim i izvedbenim karakteristikama pojasne pločice, odnosno o posredničkim i kulturnim odnosima u široj regiji između Kolapijana i Japoda.

Ključne riječi: pojasna pločica, Grobnik, mlade željezno doba, Kolapijani, Japodi

Često spominjana nekropola Grobišće podno Grobnika bila je istraživana u više pokušaja (Sabljar 1860; Ljubić 1889; Radimsky 1893; Laszowski 1923; Cetinić 1989; 1996). No, tek su 1987. godine provedena moderna arheološka istraživanja čiji su rezultati ostvarili mnoštvo novih i zanimljivih podataka (Cetinić 1989; 1996). Pritom se u prvome redu misli na nalaze materijalne kulture, jer su grobovi najvećim dijelom bili oštećeni ili poremećeni suvremenim eksploatiranjem finog pijeska. Istraživanje je provela Željka Cetinić, muzejski savjetnik Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci, tijekom rujna i listopada navedene godine.¹ Konkretno, i za ovaj rad važne, podatke pružila je sonda 3, u kojoj su zabilježeni željeznodobni grobovi. Iznimna pažnja, već tijekom istraživanja, posvećena je grobu 2 koji je bio definiran u sjevernom dijelu sonde (Cetinić 1987; 2000). Grobna arhitektura nije se sačuvala, jedino je uočena veća

količina neobrađenih komada kamenja na položaju gdje se očekivala glava pokojnika, koja međutim nije zabilježena. Grob se nalazio na relativnoj dubini od 0,80 m, dužine 1,40 m, a širine 0,45 m.

Pokojnik je bio položen izravno na pijesak, orijentacije sjever-jug, poput ostalih dokumentiranih grobova na istoimenoj nekropoli (Blečić 2003). Sam osteološki materijal bio je vrlo loše konzerviran, no od sakupljene građe uspio se iščitati: muški spol osobe, starosna dob između 30 i 40 godina te oboljenje s naznakama degenerativnog osteoartritisa (Šlaus 2002: 5-6).

U grobu priloga nije bilo, ali je zato, kao sastavni dio nošnje, sakupljena brojna razasuta brončana kalotasta dugmad, različitih veličina, zatim ulomak jantarne perlice te posebno zanimljiv brončani pojas, o kojem će biti nešto više riječi.

Pojas je izrađen od dvodijelne pločice za pričvršćivanje i složene kalotaste dugmadi kao pojasne

¹ Zahvaljujem se gospođi Željki Cetinić što mi je omogućila objavu ovog vrijednog nalaza te ustupila svu potrebnu dokumentaciju i pomogla vrijednim savjetima. Isto tako, riječi zahvale upućujem dr. sc. Mariju Šlausu koji je obavio antropološku analizu osteološkog materijala, te gospodinu Srećku Ulrichu koji je izradio fotodokumentaciju.

Sl. 1 Pojasna garnitura iz groba 2, sonde 3, nekropole Grobišće na Grobniku dokumentirana prilikom istraživanja 1987. godine (Fotoarhiv arheološkog odjela PPMHP u Rijeci)

trake (Sl. 1). Prilikom istraživanja zabilježeni su i tragovi podloge od kože, na kojoj je dugmad bila pričvršćena, u intaktnoj širini od 4 cm (Cetinić 1996: 195-196). Pločica je pravokutnog nepravilnog oblika, s unutarnjih strana glatka, a s vanjskih strana ukrašena jednim rubnim i s dva unutrašnja rebra koja prate osnovnu liniju pločice, izrađena tehnikom lijevanja. Na vanjskoj pločici nalazi se rupica za zakovicu u središnjem dijelu, a na rubovima su po dvije rupice i dvije zakovice za spajanje s pločicom u podlozi. Dužina pločice iznosi 6,48 cm, širina 4,17 cm, debljina 0,41 cm, a težina 40,23 g. (Sl. 2). Pojasna traka sastojala se od tri reda spojenih kalotastih i polukalotastih dugmadi i to: većih na rubnim redovima i manjih u središnjem redu gdje su bili postavljeni, tj. prišiveni u obliku cvjetića (Sl. 1) (Blečić 2003: 165, 229-230, 276).

Pouzdanje i sasvim izravne analogije takvom tipu pojasne garniture ne postoje. Međutim, prema načinu, modelu i tipu izrade lijevanja u kalupu četvrtastog oblika, može se povezati s kolapijanskim i japodskim prostorom latenskog ili mlađeg željeznog doba (K. 1). Stilski i sadržajno najbližnja varijanta pojasne pločice, ukrašena rebrastim ornamentom, nalazi se u grobu 79 Goleka pri Vinici (Božić 1999: 175). No, srodni primjerci poznati su iz nalazišta Vinica, Zidani gaber nad Mihovim, Vinji vrh ili Črnomelj (Križ 1993: 169; Mason 1999: Fig. 2; Božić 2001: Sl. 29), te iz više puta objavljivane Trošmarije kraj Ogulina (Drechsler-Bižić 1970: Sl. 247, T. 1. 3-4; Bakarić 1993: 113; Majnarić-Pandžić 1998: Sl. 168; Balen-Letunić 2000: 29). Primjerke iz citiranih nalazišta Dragan Božić smatra viničkom varijantom pojasnih trapezoidnih kopči koje se ističu ornamentikom najčešće s rebrima, zmijama ili izrazito stiliziranim konjskim glavama (Božić 1999: 212). No, isto tako ih smatra posljedicom utjecaja iz japodske kulture, gdje su poznati ukrasi konja, jelena ili divljih svinja (Brunšmid 1897; Marić 1968; Drechsler-Bižić 1986; 1987), a koji sjevernije od Vinice nisu nikad prodrli. Upravo taj dio nošnje, pored fibula s

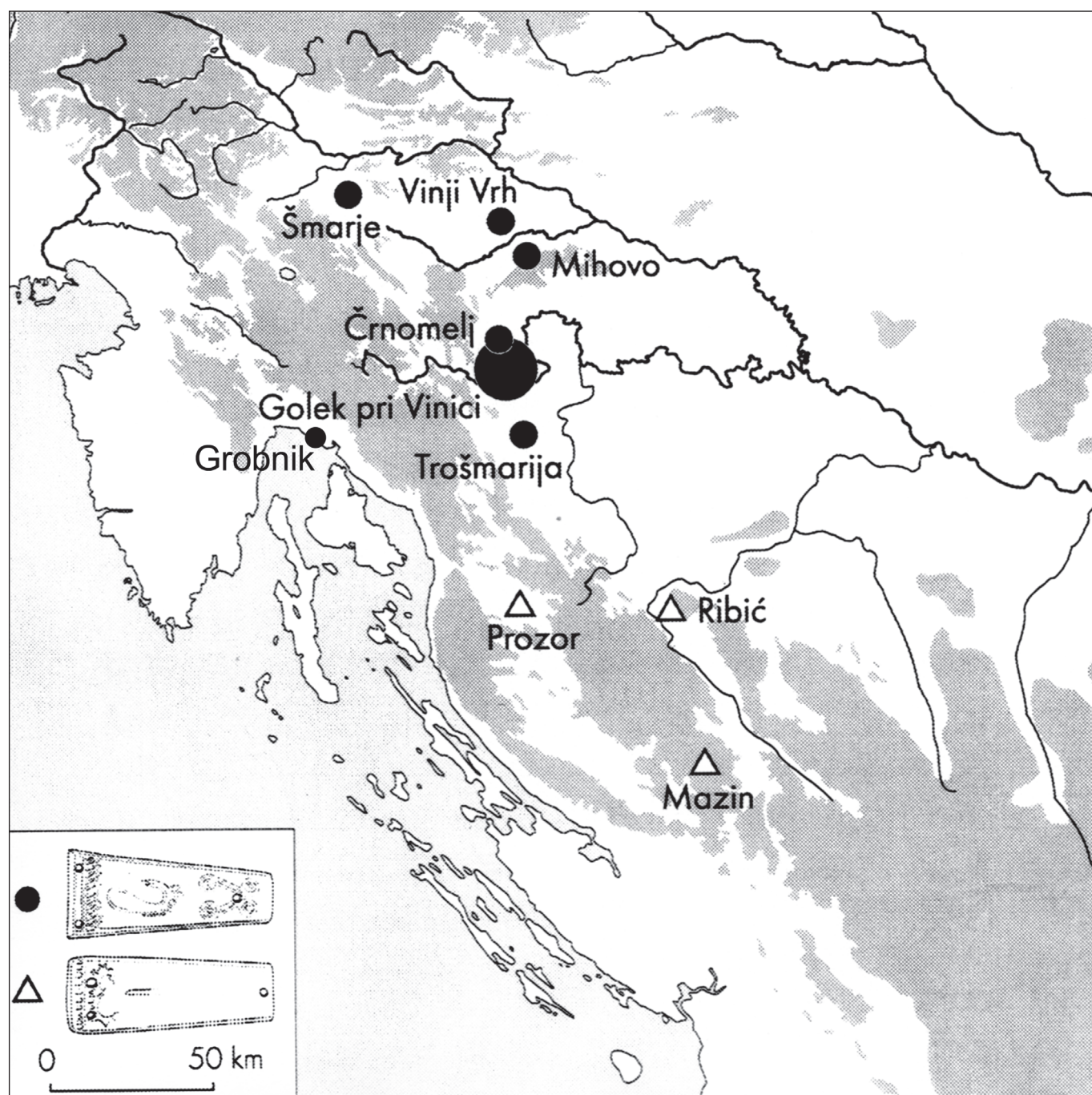

Sl. 2 Pojasna pločica ukrašena rebrastim ornamentom

jantarnim ili staklenim perlama te igala oblika pastirske palice, ističe posebnost kolapijanske kulturne skupine koja je s jedne strane prihvaćala utjecaje iz latenskog svijeta mokronoške skupine, a s druge strane dominantne utjecaje iz japodske kulture (Božić 1999 a: 175; 2001: 190-192, Sl. 29-32).

Prema tim se podacima i analogijama grobnička pojasna pločica, ukrašena rebrastim ornamentom, može svrstati u grupu viničkih pojasnih varijanti i kronološki prema njima usporediti, ili datirati u 3. ili početak 2. stoljeća pr. Kr., odnosno u srednjolatsko razdoblje srednjoeuropske kronologije (Lt B2-Lt C 1) (Blečić 2003: 229-230, 251-252).

Veza s Japodima, ili Japodima bliska ili srodna zajednica, na prostoru riječke regije je nepobitna. Sve, pak, više nalaza materijalne kulture to potvrđuje i s područjem koje su baštinili Kolapijani, što ne bi trebalo biti iznenađenje?! Ipak, prikladne analogije zemljopisno postoje i bliže, koje dalje svjedoče u prilog navedenom mišljenju i prethodno iznesenim paralelama. Naime, na obližnjoj nekropoli Veli Mišinac kod Kastva zabilježen je isti način i princip pokopavanja. Dijelovi nošnje iz groba 9, sonde 6/1972., datiranog u 3. stoljeće pr. Kr., kao što je igla oblika pastirske palice, samo su još jedna bliska i izravna veza sa susjednom kulturnom skupinom Kolapijana (Gabrovec 1966: 185-186; Dular 1978; Drechsler-Bižić 1987: 412; Božić 1987: 865-866; Blečić 2002: 82-84, 117, Sl. 4, T. 1:2). Ona se može argumentirati i drugim brojnim srodnostima, od privjesaka i pektorala do rasprostranjenosti tipova jantarnih ili staklenih perli (Blečić 2002: 111-113, 117-120, 252). Svakako, da se kod kastavskih i grobničkih reprezentativnih primjera nošnje raspoznaje mjesni karakter izrade i ikonografskog sadržaja koji je bio, kako se vidjelo, pod stalnim kolapijanskim, te tradicionalno, japodskim utjecajem. Najvećim dijelom takav se odnos temeljio na trgovačko-posredničkim vezama između zaleđa i priobalja, ali i na različitim oblicima kulturnih i socijalnih zblizavanja, pri čemu su pojedini elementi nošnje uvijek isticali identitet i emotivnu pripadnost.

Karta 1. Rasprostranjenost trapezoidnih pojasnih kopči viničke i japodske varijante. (Prema Božić 2001, nadopunjeno sa Grobnik)

POPIS KRATICA

Adriatica	- Adriatica preahistorica et antiqua miscellanea Gregorio Novak dicata, Zagreb 1970.	GZM	- Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo
ANUBIH	- Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo	HAZU	- Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
AP	- Arheološki Pregled, Archaeologia Iugoslavica, Ljubljana	PJZ	- Praistorija jugoslavenskih zemalja, Sarajevo
AV	- Arheološki Vestnik, Ljubljana	PPMHP	- Pomorski i Povijesni muzej Hrvatskog primorja, Rijeka
CBI	- Centar za balkanološka ispitivanja, Sarajevo	VAMZ	- Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu
GrobZb	- Grobnički zbornik, Rijeka	VHAD	- Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb

POPIS LITERATURE

- Balen-Letunić 2000 D. Balen-Letunić: Japodske nekropole s ogulinskog područja. *VAMZ*, 3.s., 32-33, Zagreb 1999-2000: 23-61.
- Bakarić 1993 L. Bakarić: Fibula, u *Arheološki muzej u Zagrebu. Izbor iz fundusa*. Zagreb 1993.
- Blečić 2002 M. Blečić: Kastav u posljednjem tisućljeću prije Krista. *VAMZ* 3. s. 35, Zagreb 2002: 67-146.
- Blečić 2003 M. Blečić: Autohtona kultura riječke regije do rimskodobne peregrinske Tarsatike. Zagreb 2003. (rukopis magistarske radnje)
- Božič 1987 D. Božič: Keltska kultura u Jugoslaviji. Zapadna grupa. *PJZ V*, ANUBiH CBI, Sarajevo 1987: 855-897.
- Božič 1999 D. Božič: Raziskovanje latenske dobe na Slovenskem po letu 1964. *AV* 50, Ljubljana 1999:189-215.
- Božič 1990a D. Božič: Mlajše železno doba. U: *Zakladi tisućletij. Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*. Ljubljana 1999: 150-176.
- Božič 2001. D. Božič: Ljudje ob Krki in Kolpi v latenski dobi. *AV* 52, Ljubljana 2001: 181-198.
- Brunšmid 1897 J. Brunšmid: Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. *VHAD* 2, Zagreb 1897: 42-64.
- Cetinić 1987 Ž. Cetinić: Dnevnik terenskog istraživanja Grobišće-Grobnik. Dokumentacija Arhiva arheološkog odjela PPMHP Rijeka, 1987.
- Cetinić 1989 Ž. Cetinić: Grobišće/Grobnik. *AP* 1987, Ljubljana 1989: 94.
- Cetinić 1996 Ž. Cetinić: Rezultati novijih arheoloških istraživanja Grobišća. *GrobZb* 4, Rijeka 1996: 188-204.
- Cetinić 2000 Ž. Cetinić: Tehnička dokumentacija istraživanja nekropole Grobišće-Grobnik. Dokumentacija Arhiva arheološkog odjela PPMHP Rijeka, 1987.
- Drechsler-Bižić 1970 R. Drechsler-Bižić: Latenski grob iz Trošmarije. *Adriatica*, Zagreb 1970: 243-250.
- Drechsler-Bižić 1986 R. Drechsler-Bižić: Nasebinski objekti na nekim gradinama u Lici. *VAMZ*, 3.s., 19, Zagreb 1986: 107-133.
- Drechsler-Bižić 1987 R. Drechsler-Bižić: Japodska grupa. *PJZ V*, ANUBiH CBI, Sarajevo 1987: 391-441.
- Dular 1978 J. Dular: *Podzemelj*. Katalogi in Monografije 16, Ljubljana 1978.
- Gabrovec 1966 S. Gabrovec: Srednjelatensko obdobje v Sloveniji. *AV* 17, Ljubljana 1966: 169-242.
- Križ 1993 B. Križ: Vinji vrh. *Varstvo spomenikov* 35, Novo Mesto 1993: 169.
- Laszowski 1923 E. Laszowski: *Gorski kotar i Vinodol. Dio državnine knezova Frankopana i Zrinskih*. Mjestopisne i povjesne crtice. Zagreb 1923.
- Ljubić 1889 Š. Ljubić: *Popis arheološkoga odjela Narodnog muzeja u Zagrebu*. Zagreb 1889.
- Majnarić-Pandžić 1998 N. Majnarić-Pandžić: Željezno doba. *Prapovijest, Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*. Naprijed, Zagreb 1998: 220-358.
- Marić 1968 Z. Marić: Japodske nekropole u dolini Une. *GZM* 23, Sarajevo 1968: 5-79.
- Mason 1999 Ph. Mason: The Road to the South: the role of Bela krajina in the long-distance exchange networks between the Adriatic and the Eastern Alps in the early 1st millennium BC in the light of recent settlement excavation, *Archaeology od the Bronze and Iron Age, Archaeolingua* 9/ 1999: 143-158.
- Radimsky 1893 V. Radimsky: Nekropola na Jezerinama u Pritoci kod Bišća. *GZM* 5, Sarajevo 1893: 575-636.
- Šlaus 2002 M. Šlaus: Rezultati antropološke analize ljudskog osteološkog materijala s nalazišta Grobnik i Kastav. *HAZU stručni izvještaj EP/54 02/02*, Zagreb 2002.

ZUSAMMENFASSUNG

GÜRTELZIERPLÄTTCHEN AUS GROBNIK

Schlüsselwörter: Gürtelplättchen, Grobnik, jüngere Eisenzeit, Kolapianen, Japoden

Untersuchungen der Nekropole Grobišće unterhalb der Ortschaft Grobnik ergaben 1987 eine Menge neuer und interessanter Angaben (Cetinić 1989, 1996). Dabei denkt man in erster Reihe an Funde materieller Kultur, weil der grösste Teil der Gräber beschädigt und unordentlich war. Die für diese Arbeit wichtigen Angaben lieferte die Sonde 3, in der eisenzeitliche Gräber gefunden wurden. Eine besondere Aufmerksamkeit wurde dem Grab 2 gewidmet, das im nördlichen Teil der Sonde definiert war (Cetinić 1987; 2000). Die Grabarchitektur ist nicht erhalten, es wurde nur eine grössere Menge unbearbeiteter Steinstücke gefunden und zwar dort, wo man den Kopf des Verstorbenen erwartete, der übrigens nicht entdeckt wurde. Der Verstorbene lag direkt auf dem Sand, Orientierung Süd-Nord, wie die restlichen dokumentierten Gräber der gleichnamigen Nekropole (Blečić 2003). Selbst das osteologische Material war sehr schlecht erhalten, aber von den Knochenresten konnte man das männliche Geschlecht der Person, das Alter von zwischen 30 und 40 Jahren und die Erkrankung mit Anzeichen degenerativer Osteoarthritis bestimmen (Šlaus 2002: 5-6).

Im Grab gab es keine Beigaben, aber dafür wurden als Bestandteil der Tracht zahlreiche bronzene, kalotteförmige Knöpfe von unterschiedlichen Grössen, weiterhin Fragmente von Bernsteinperlen und ein besonders interessanter Bronzegürtel zusammengesammelt. Über den Bronzegürtel wird etwas mehr die Rede sein. Der Gürtel besteht aus einem zweiteiligen Plättchen zum Befestigen und aus zusammengesetzten kalotteförmigen Knöpfen, die das Band bilden (Bild 1). Während der Untersuchungen wurden auch Spuren einer Lederunterlage von intakter Breite von 4 cm bemerkt, auf der die Knöpfe befestigt waren (Cetinić 1996: 195-196). Das Plättchen ist rechteckig und von einer unregelmässigen Form, an den Innenseiten ist es glatt und an den Aussenseiten mit einer Randrippe und zwei Innenrippen, die durch Gusstechnik angefertigt sind, verziert. Auf dem Aussenplättchen befindet sich ein kleines Loch für die Niete im Mittelteil und an den Rändern sind je zwei Löcher und zwei Nieten zum Verbinden mit dem Plättchen

auf der Unterlage. Die Länge des Plättchens beträgt 6,48 cm, die Breite 4,17 cm, die Dicke 0,41 cm und das Gewicht 40,23 g (Bild 2). Das Gürtelband bestand aus drei Reihen verbundener kalotteförmiger und halbkalotteförmiger Knöpfe und zwar so, dass die grösseren Knöpfe in den Randreihen und die kleineren in der Mittelreihe befestigt, bzw. in blumenform angenäht waren (Bild 1) (Blečić 2003: 165, 229-230, 276).

Zuverlässige und ganz direkte Analogien zu diesem Typ von Gürtelgarnitur gibt es nicht. Indessen, gemäss Art, Modell und Gussausarbeitung in viereckiger Gussform kann man diesen Typ mit dem kolapianischen und japodischen Raum der jüngeren Eisenzeit in Verbindung bringen (Karte 1). Die dem Stil und Inhalt nach ähnlichste Variante des Gürtelplättchens verziert mit Rippenornamenten befindet sich im Grab 79 aus Golek bei Vinica (Božič 1999: 175). Jedoch bekannt sind verwandte Exemplare aus den Fundorten Vinica, Zidani gaber nad Mihovim, Vinji vrh oder Čnomelj (Križ 1993: 169; Mason 1999: Bild 2; Božič 2001: Bild 29), und aus dem mehrfach veröffentlichten Trošmarija neben Ogulin (Drechsler-Bižić 1970: Bild 247, Tabelle 1. 3-4; Bakarić 1993: 113; Majnarić-Pandžić 1998: Bild 168; Balen-Letunić 2000: 29). Dragan Božič sieht die Exemplare aus den zitierten Fundorten als vinische Variante der trapezoiden Gürtelspangen (Božič 1999: 212). Aber ebenso sieht er sie als Folge des Einflusses aus der japodischen Kultur, wo es bekannte Pferde-Hirsch- u. Wildschweinverzierungen gibt (Brunšmid 1897; Marić 1968; Drechsler-Bižić 1986; 1987), die nie nördlicher von Vinica durchgedrungen sind. Neben den Fibeln mit Bernstein- od. Glasperlen und der Nadeln in Form eines Hirtenstockes hebt genau dieser Teil der Tracht die Besonderheiten der kolapianischen Kulturgruppe hervor, die einerseits die Einflüsse aus der La Tène-Welt der Gruppe von Mokronog und andererseits die dominanten Einflüsse der japodischen Kultur angenommen hat (Božič 1999 a: 175; 2001: 190-192, Bild 29-32). Gemäss diesen Angaben und Analogien kann das mit Rippenornamenten verzierte Gürtelplättchen aus Grobnik in die Gruppe der vinischen Gürtelvarianten eingeordnet werden und ins 3. oder Anfangs 2. Jh.v.Chr. datiert werden, bzw. in die mittlere La Tène-Zeit der mitteleuropäischen Chronologie (Lt B2-Lt C1) (Blečić 2003: 229-230, 251-252).

Übersetzt von K. Muretić

